

Zuhdija Adilović¹

METODOLOŠKE SMJERNICE ZA PRAVILAN ODNOS PREMA ZAPADNOJ MISLI

Sažetak

Dominacija zapadne civilizacije na svjetskom planu, predstavlja veliki problem za manje narode i kulturne zajednice. Taj problem se naročito ističe u svjetlu globalizacije kada mnogi narodi i nacije, gotovo u potpunosti, gube svoj identitet.

Ostati privržen svojoj tradiciji i kulturi, a usvojiti pozitivne tokove savremenog doba jeste formula uspjeha koje su danas mnogi svjesni. Međutim, odgovor na pitanje kako doći do tog spoja na kvalitetan način, tako da on ne bude na štetu nijedne od spomenutih komponenti, još nije u potpunosti definisan. Jedan od važnih segmenata akademskog djelovanja je naučnoistraživački rad koji ima svoju metodologiju. Nažalost, kao i u ostalim segmentima života na ovom planu dominira zapadni koncept koji se nameće kao vodeći. Danas su veoma rijetki muslimani istraživači koji su uspjeli da usvoje pozitivne aspekte te metodologije i da se oslobode njene obojenosti zapadnim pogledom na svijet, koji je u suprotnosti sa islamskim.

Ovaj rad ima za cilj da ukaže na osnovne metodološke smjernice koje će pomoći muslimanu istraživaču u području vjerovanja, kako bi ostao na istini, a ujedno uvažio naučnu metodologiju istraživanja.

Kada je riječ o islamu, on polazi od činjenice da sve što je definisano Kur'anom i vjerodostojnim hadisom u području vjerovanja, bez obzira da li se to odnosi na gajb (metafiziku), kao što je pitanje Božanstva, onoga svijeta i nastanka čovjeka, ili se radi o generalnim postavkama, kao što je savršenost vjere islama i njeno počivanje na jednoći Stvoritelja (tewhidu), narušavanju

¹ Vanredni profesor, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, zuhdija.adilovic@gmail.com

Rad autora je dostavljen 02.06.2011. godine, a prihvaćen za objavljivanje 24.10.2011. godine.

vjerovanja (imana) slijedeњem nekih drugih vjerovanja mimo islama i sl., jeste sušta istina koja se niukom slučaju ne može dovesti u sumnju, ili biti prevaziđena.

A kada je riječ o zapadnoj misli, njenim filozofskim i vjerskim predstavama, moralnim vrijednostima, spoznajnim i društvenim sistemima, ona je rezultat ljudskog napora² i samim tim podložna i grešci. Međutim, činjenica da je ona nastala nevezano za istinsku vjeru, usljed raznih društvenih i civilizacijskih kretanja nevjerničkih naroda, ne znači da je ona u potpunosti neispravna i da automatski mora biti odbačena.

Ključne riječi: savremena misao, tradicija, kultura, islamski koncept

Uvod

Dominacija zapadne civilizacije na svjetskom planu, predstavlja veliki problem za manje narode i kulturne zajednice. Taj problem se naročito ističe u svjetlu globalizacije kada mnogi narodi i nacije, gotovo u potpunosti, gube svoj identitet.

Ostati privržen svojoj tradiciji i kulturi, a usvojiti pozitivne tekovine savremenog doba jeste formula uspjeha koje su danas mnogi svjesni. Međutim, odgovor na pitanje kako doći do tog spoja na kvalitetan način, tako da on ne bude na štetu nijedne od spomenutih komponenti, još nije u dovoljnoj mjeri definisan. Jedan od važnih segmenata akademskog djelovanja je naučnoistraživački rad koji ima svoju metodologiju. Nažalost, kao i u ostalim segmentima života na ovom planu dominira zapadni koncept koji se nameće kao vodeći. Danas su veoma rijetki muslimani istraživači koji su uspjeli da usvoje pozitivne aspekte te metodologije i da se oslobode njene obojenosti zapadnim pogledom na svijet, koji je u suprotnosti sa islamskim.

Ovaj rad ima za cilj da ukaže na osnovne metodološke smjernice koje će pomoći muslimanu istraživaču u području

² Možda će neko reći da savremena misao obuhvata i vjerske predstave i moralne principe zasnovane na judaizmu i kršćanstvu, pa kako se može kazati da je sve to samo rezultat ljudskog napora.

Istina je da su te predstave i moralni principi iskrivljeni i izmijenjeni do te mjere da je nemoguće prepoznati osnovu koja je objavljena od onoga što su ljudi dodali. Zbog toga se i na njih odnosi prethodni stav, iako to ne negira činjenicu da u njima ima ostataka objavljene istine.

vjerovanja, kako bi ostao na istini, a ujedno uvažio naučnu metodologiju istraživanja.

1. Ideološki pristup

Istraživač musliman uvijek polazi od unaprijed definisanih globalnih premisa u području vjerovanja koje mu trebaju poslužiti za prezentaciju islamskog vjerovanja i kritiku savremenog mišljenja.

Kada je riječ o islamu, on polazi od činjenice da sve što je definisano Kur'anom i vjerodostojnim hadisom u području vjerovanja, bez obzira da li se to odnosi na gajb (metafiziku), kao što je pitanje Božanstva, onoga svijeta i nastanka čovjeka, ili se radi o generalnim postavkama, kao što je postavljanje čovjeka za Allahovog namjesnika na Zemlji, savršenost vjere islama i njeno počivanje na jednoći Stvoritelja (tewhidu), narušavanju vjerovanja (imana) slijedenjem nekih drugih vjerovanja mimo islama i sl., jeste sušta istina koja se ni u kom slučaju ne može dovesti u sumnju, ili biti prevaziđena.

Ovo pravilo temelji se na dvije stvari:

- Činjenici da je Objava proistekla iz Allahovog, dž.š., sveobuhvatnog znanja u kojem nema greške ni manjkavosti.
- Da je Allah, dž.š., zadovoljan sa islamom kao našom vjerom do Sudnjega dana, a Allah je daleko iznad toga da bude zadovoljan sa neistinama i pretpostavkama.

A kada je riječ o savremenoj misli, njenim filozofskim i vjerskim predstavama, moralnim vrijednostima, spoznajnim i društvenim sistemima, ona je rezultat ljudskog uma³ i samim tim podložna grešci. Međutim, činjenica da je ona nastala nevezano za istinsku vjeru, usljed raznih društvenih i civilizacijskih kretanja nevjerničkih naroda, ne znači da je ona u potpunosti neispravna i da automatski mora biti odbačena.

³ Možda će neko reći da savremena misao obuhvata i vjerske predstave i moralne principe zasnovane na judaizmu i kršćanstvu, pa kako se može kazati da je sve to samo rezultat ljudskog uma.

Istina je da su te predstave i moralni principi iskrivljeni i izmijenjeni do te mjere da je nemoguće prepoznati osnovu koja je objavljena od onoga što su ljudi dodali. Zbog toga se i na njih odnosi prethodni stav, iako to ne negira činjenicu da u njima ima ostataka objavljene istine.

S druge strane, činjenica da je savremena misao rezultat dugogodišnjeg iskustava čovječanstva i zrelih umova, gledano sa civilizacijskog aspekta, ne znači da ona sadrži apsolutnu istinu kojoj se drugi moraju povinovati i utopiti u njenim valovima. Isto tako, ne mora da znači da ona predstavlja krajnje dostignuće svog vremena, jer iako ona kod njenih pobornika predstavlja najviši stepen istine do kojeg je moguće doći u ovom vremenu, za vjernika muslimana koji posjeduje Objavu proizašlu iz Allahovog sveobuhvatnog znanja, koje je prethodilo ljudskom znanju, savremena misao je nazadna u odnosu na Allahovo znanje, koje je korektor ljudskog znanja, slično kao što znanje potonjeg vremena preispituje prijašnje nauke u svjetlu svojih otkrića i novih mogućnosti.

Bilo koji drugi stav muslimana prema savremenoj misli bio bi u suprotnosti sa njegovim imanom. Muslimanski mislilac koji prihvata postavke ove civilizacije koja je suprotna islamu kao istinite, ustvari, demantuje svoje uvjerenje da islamsko učenje sadrži apsolutnu istinu i on može da bira između dvije mogućnosti:

- ili da te teorije koje savremena civilizacija nudi kao činjenice, kod njega postanu relativne i samo teorije i pretpostavke koje on prihvata i odbacuje po kriterijumu istina svoje vjere, i to je ispravan stav kojeg zagovaram pri bilo kojem pristupu akaiidskog istraživanja danas,
- ili da te teorije veliča i prihvati kao jedinu istinu i onda se vrati svojoj vjeri pa je posmatra na osnovu tih teorija i uzima i odbacuje od vjere ono što je u skladu sa njima. U tom slučaju on je žrtvovao svoju vjeru islam.

Ovo je jedna od najvećih kriza muslimanskih intelektualaca. Oni su u dilemi između vjerovanja (koje je većinom tradicionalno) i savremene naobrazbe i zbog toga žive u veoma teškom idejnom i psihičkom stanju. Oni žive između dvije suprotnosti i u većini slučajeva prevlada(va) moderna misao, naročito kod onih koji od svoje vjere znaju samo ono što su kao mali naučili od svojih roditelja, bez prave pedagoške naobrazbe koja usađuje vjerovanje u njihove duše, a zatim ono postaje osnova njihovog razmišljanja pomoću kojeg se suočavaju sa savremenom misli i odolijevaju njenim izuzetno razvijenim metodama kritike svega.

Ovakav “ideološki” pravac je izuzetno osuđen od strane intelektualne elite, jer je, po njihovom shvatanju, oprečan nepristrasnosti i objektivnosti koja od istraživača traži da se

oslobodi bilo kakvih unaprijed zauzetih stavova pa makar oni bili i vjerski. Od njega se traži da se prilikom svog istraživanja rukovodi isključivo razumskim argumentima, koji predstavljaju suštinu ili dušu znanosti. (Ash-Shunyātiy, 1970:164)

Često muslimani intelektualci – neislamisti, islamiste opisuju kao iracionaliste i neobjektivne, jer se oni rukovode unapred zauzetim stavovima i ideološkim opredjeljenjima. Tako jedan od njih kaže: “Radovi islamista o savremenoj misli nemaju nikakvu znanstvenu vrijednost jer oni predstavljaju ideološke pokušaje pobune koji su usmjereni ka određenoj kategoriji muslimana koje oni žele upregnuti u svoje projekte.” (Riḍwān as-Seyyid, 1988: 353)

Međutim, ispravan metod izučavanja zapadne misli od strane muslimana jeste onaj koji sam maloprije spomenuo. To je logičan i objektivan stav jer je utemeljen na vjerovanju u Allaha i Poslanika, u Objavu, koju on prihvata s čvrstim ubjeđenjem kao nepobitni argument. Isto tako, svi stavovi koji se temelje na Objavi za njega su naučni. Naravno, ovo će razumjeti vjernik u islam, a onaj koji na islam gleda kao na civilizacijsko naslijeđe on je sasvim drugi slučaj kojeg trenutno ne tretiramo.

2. Pouke iz negativnih posljedica iskustva apologetičara

Odnos muslimana prema savremenoj misli kroz prizmu islama, kao što je briga današnjih muslimana, isto tako bila je briga muslimana u prijašnjim vremenima. To je iskustvo prepuno pouka i lekcija. Musliman današnjice bi trebao da te lekcije nauči kako bi se sačuvao sličnih grešaka i imao veću priliku za uspjeh.

Sa početkom nestanka ashaba, r.a., počele su se javljati idejne slabosti muslimana vezane za njihovo vjerovanje. Takve ideje promovisali su pojedini smutljivci i tako ih prenijeli na veliki broj muslimana. Zatim su se među muslimane uvukli pojedini vjerski i filozofski elementi drugih civilizacija, kao što je grčka filozofija sa svojim predstavama o kosmosu i postojanju i sa svojom logikom. Određene grupacije muslimanske uleme pale su pod utjecaj te filozofije na području vjerovanja, iz čega nastaje velika i dobro poznata znanost pod nazivom *ilmul-kelam*.

Ukazat ću samo na neke od posljedica *ilmul-kelama*, koje bi trebale da posluže kao pouka istraživačima na polju islamskog vjerovanja danas, kako bi se sačuvali od sličnih grešaka:

1. *Ilmul-kelam* je doprinio cijepanju islamskog koncepta,

kada je istinsko živo i djelotvorno vjerovanje koje se direktno reflektovalo na ljudska djela pretvorilo u određen broj teoretskih razmatranja koje čovjek izučava bez ikakve veze sa njihovom praktičnom primjenom.

Savremeni istraživač islamskog vjerovanja trebao bi izučavati pitanja vjerovanja u kontekstu drugih aspekata islama, tako da sačinjavaju temelj i osnovu za ibadet (obredoslovlje), moral i društveni sistem. Također, potrebno je prevazići tu suhoparnost (ilmul-kelama) u kojoj su pitanja vjerovanja pretvorena u matematičke formule. Ona se moraju povezati sa značenjima vezanim za osjećaje ljubavi i odbojnosti, nade i straha, skrušenosti i kajanja i tome slično. (Al-Muntedā al-'Islāmi, 1410. god. po H., 44)

2. Prvi izvor islamskog vjerovanja jesu šerijatski citati za koje treba da se veže onaj koji želi doći do istine i iz njih izvodi istine vjere. Međutim, ilmul-kelam u kojem se puno spominju posebni termini, logički principi, pretpostavke i racionalni odgovori na njih u skladu sa metodologijom tadašnje misli, zapostavio je šerijatske citate i obezvrijedio njihov položaj u odnosu na racionalne principe. Zato djela ilmul-kelama oskudjevaju kur'ansko-hadiskim citatima, a i ono malo citata koji se navode izgube se u opširnim tvrdnjama zbog kojih se ti citati i navode, samo kao njihova potvrda.

Zato je obaveza muslimana koji se bavi istraživanjem na polju islamskog vjerovanja da kur'anske ajete i hadise stavi u prvi plan i da mu bude cilj da ljude veže za njih kako bi istine vjere ostvarile što veći efekat na ponašanje ljudi.

3. Ilmul-kelam je, kao što se da zaključiti iz razloga njegovog nastanka, imao za cilj da da argumentovanu podršku temeljima islamskog vjerovanja i odbrani ih od njihovih neprijatelja koji su ih nijekali. Nastojao je da to uradi putem argumenata i logike koju su koristili pobornici tih filozofija. Pobornici ilmul-kelama su na putu ostvarenja tog cilja koristili razna sredstva i koristili se pravilima i premisama koje su počesto bile nerealne i netačne i to su smatrali ustupcima u raspravi. Međutim, ilmul-kelam je naposljetku sa svojim pravilima i logičkim zaključcima postao jedini legitiman predstavnik islama, kako smatraju njegovi pobornici, pored vidnih odstupanja od temeljnih odrednica islama.

Ovakav stav prema ilmul-kelamu sa sobom nosi dvije velike greške:

Prva je oslanjanje na te relativne premise i utemeljenje vjerovanja na njima, tako što se ti temelji jednostavno sruše kada se otkrije neosnovanost pravila na kojima počivaju. Primjer za to je teorija o nedjeljivom atomu (djeliću) na osnovu koje su ustvrdili Allahovo postojanje.

Druga je prihvatanje tih premisa i pravila, koje, kako kaže Ibn Tejmije, ne podržava ni razum ni Objava, kao osnova islamskog učenja.

Zato je musliman istraživač u ovom vremenu dužan da izbjegava građenje temelja vjerovanja na teorijama savremene misli i njenih relativnih dokaza. Isto tako mora izbjegavati pripisivanje tih relativnih teorija islamu.

3. Definicija razuma, metodologije i terminologije

Postoje temeljne stvari koje treba definisati prije ulaska u polje naučnog rada. Ukoliko se one ne definišu, istraživač će biti u situaciji da zapadne u idejne labirinte i "naučne" zablude koje mogu njegovo vjerovanje odvesti u propast. Potrebno je definisati sljedeće:

A) Razum

Postoje dvije vrste razuma: Urođeni, koji se temelji na neophodnim primarnim spoznajama i stečeni, koji se ogleda u mišljenjima koja se dešavaju u urođenom razumu, a koja crpi izvana, ili svojim promišljanjima iznutra. Nema sumnje da su primarna saznanja istinita, jer ona predstavljaju razum, pa ako bi bila lažna, onda bi razum bio neispravan, kao što je, naprimjer, nemogućnost spoja dvije suprotnosti.

Isto tako, nema sumnje da su stečene ideje razuma, ukoliko su nastale na osnovu primarnih saznanja, istinite i ispravne.

Međutim, isto tako nema sumnje da razum može prihvatiti neispravna mišljenja koja su rezultat raznih faktora vezanih za vlasnika razuma lično i koji odgovaraju mišljenjima koja su već bila prisutna kod njega. Vlasnik razuma smatra da su to logična mišljenja koja su utemeljena na razumskim istinama koje su neupitne, iako ona nisu takva. Iz tog razloga je nastao toliki razlaz među pobornicima ilmul-kelama oko mišljenja na osnovu kojih su htjeli graditi istine vjerovanja. To su bile kontradiktorne ideje, a

svaki od njih je tvrdio da su njegove ideje utemeljene na neupitnim razumskim principima. To je dokaz da razumski principi, ili neki od njih, sigurno nisu bili ispravni i sitiniti, jer nema kontradiktornosti među činjenicama. Iz tog razloga će temelji sagrađeni na tim premisama biti sagrađeni na neistini i grešci.

Razlog zapadanja u ovaj veliki i opasni ćorsokak je taj što su pobornici ilmul-kelama, kako kaže Ebul-Hasan en-Nedewi, “zanemarili oružje koje je trebalo biti najubojitije, a to je definicija razuma i sredstava spoznaje”. (An-Nedevī, 1398. god. po H.: 23)

Musliman je dužan prije nego što krene sa istraživanjem, naročito na polju vjerovanja koje je izuzetno osjetljivo, a u sjeni savremene misli, da odredi granice koje razum ne bi smio prelaziti, jer njegove mogućnosti to ne dozvoljavaju i da ostane u okvirima koji su mu primjereni, naprimjer:

1. S obzirom na izmiješanost ispravnih ideja u ljudskom razumu sa pogrešnim koje su se zbog dugotrajnog druženja s njima već odomaćile, čovjek, uistinu, ne bi trebao svoje ideje postavljati kao osnovu za Objavu.
2. Razum je dužan da se odnosi prema Objavi kao prema profesoru od kojeg uči, a ne kao profesor koji diktira.
3. Razum, s obzirom da su mu kapaciteti ograničeni vremenski i prostorno, nije u stanju da dokuči ispravnu predstavu o onome što izlazi iz okvira svijeta kojem on pripada. On na to gleda logično komparirajući ga sa stanjem u svom svijetu, upotrebljavajući logiku tamo gdje je ona nemoguća. Zato je čovjek dužan da ne prelazi granice svoga razuma i da ne pokušava prodrijeti u suštinu neviđenog (metafizike). U vjerodostojnom hadisu se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Razmišljajte o Allahovim stvorenjima, a ne o Njegovom biću pa da stradate.” (Al-Albānī, bez god. izdanja: 1/1788)

B) Metodologija

Ispravnost ili pogrešnost metodologije odražava se na teme koje se putem nje istražuju. Greška ilmul-kelama je u osnovi bila metodološka greška. Na to su upozorili velikani islama među kojima je i Ibn Tejmijje, koji se bavio ovim pitanjem u svom čuvenom djelu *Otklanjanje kontradiktornosti između razuma i Objave*.

Istraživač na polju islamskog vjerovanja dužan je da traga za ispravnom metodologijom koja će mu garantovati ispravno korištenje razuma, ispravne rezultate istraživanja i privrženost islamu u njegovim intelektualnim aktivnostima. Naprimjer:

- Mora se upoznati sa metodologijom ehliš-sunneta prilikom traganja za istinom, koja se, kako je Ibn Tejmijje ukratko pojasnio, sastoji u sljedećem: “Istinski neosporivi dokazi, bez obzira bili oni utemeljeni na Objavi ili razumu, ne mogu biti međusobno kontradiktorni, a ukoliko se relativni dokaz suprotstavi neosporivom, prednost se daje neosporivom bez obzira iz kojeg izvora dolazi, a ukoliko se kontradiktornost pojavi između dva relativna dokaza, tražit će se razlog davanja prednosti jednog nad drugim.” B. Tajmijjah, 1399. god. po H.: 1/433.
- Isto tako, dužan je uvažavati ispravnu logiku, koja kaže da pojedinačna pravila moraju biti u skladu sa općim. Tako, temelji vjerovanja predstavljaju osnove iz kojih se izvode mnogi detalji. Vjerovanje u Allaha, dž.š., Njegovog Poslanika i da je Kur'an Allahov govor, podrazumijeva potpunu predanost svemu što se u njemu nalazi i njegovo prihvaćanje kao apsolutne istine koja je mjerilo po kojem se ravna. Međutim, vjerovati u Kur'an, a zatim sumnjati u istinitost bilo čega iz Kur'ana, ili ispravnost pojedinih njegovih propisa, predstavlja kontradiktornost za kojom se musliman ne bi smio povoditi, nego bi trebalo da poveže detalje sa općim pravilima kako bi prestala sumnja oko detalja ili se ispravila predstava o temelju.

C) Terminologija

Jezik je posuda misli, jer se riječima izražavaju značenja termina. To je razlog da terminologija bude najpodesnije sredstvo za kulturološki kolonijalizam. Dovoljno je kolonijalnoj sili da pokorenu naciju filuje svojim terminima i izrazima da bi ova druga postala idejno ovisna o prvoj.

Jedan od razloga idejne nejasnoće i anarhije koju je prouzrokovao *ilmul-kelam* među muslimanima bili su pojmovi koje je pozajmio od stranih ideologija i poistovijetio ih sa arapskim terminima ugrožavajući njihova originalna značenja. To je mnoge zbunilo i dezorijentisalo. O tome je imam Šafija, r.a., upozaravajući na važnost terminologije i miješanja njihovih značenja, kazao:

“Ljudi su postali neznalice i razišli se samo zbog toga što su zapostavili arapski jezik, a naklonili se prema jeziku Aristotelisa.” (As-Sujūti, bez godine izdanja: 15)

Mnogi mladići muslimani koji su poslani na studije na Zapad, pod uticajem stranog jezika na kojem su studirali, donijeli su u arapski jezik mnoge termine koji su akaidski veoma opasni. To su termini koji u sebi sadrže značenja i aspekte koje nikako ne može iskazati arapska riječ kojom je žele izraziti. To se desilo bez naučnih temelja i prouzrokovalo je idejnu anarhiju i dezorijentiranost u značenjima. To se jasno vidi u književnosti, društvenim naukama i slično.

Istraživač na polju akaida istražuje pitanja vjerovanja i nevjerovanja, sunneta i novotarije i bit će suočen sa raznim terminima iz te oblasti, zato je prinuđen da se pridržava jasno definisanih termina u svojim istraživanjima.

Zaista postoji prijeka potreba za preciznim definicijama termina vezanih za šerijatske znanosti urađenim od strane stručnog tima, kao što je institut za jezička pitanja, naročito iz oblasti akaida, kako bi se izbjegle razne smutnje koje mogu nastati zbog razlaza u definicijama i dovesti do potpuno različitih stavova.

4. Logika pražnjenja i punjenja (rušenja i izgradnje).

Nisam htio te dvije operacije (koraka) nazvati rušenjem i izgradnjom, već pražnjenjem i punjenjem, zato što rušenje podrazumijeva potpuno uništavanje, a, s druge strane, pražnjenje podrazumijeva čišćenje mjesta od štetne prljavštine, o čemu i jeste riječ u ovom slučaju.

A) Pražnjenje

Pod pražnjenjem ovdje mislim na čišćenje savremenog ljudskog života od svih vidova krivovjersva u različitim segmentima i kritiku savremene misli, koja je najveći nosilac takvih pojava.

Metodologija kritike

Da bismo nešto mogli kritikovati moramo to dobro poznavati, stoga je neophodno dobro upoznati savremenu misao, naročito u onim segmentima u kojima se kritikuje, a da bismo dobro upoznali zapadnu misao nije dovoljno pročitati samo nekoliko kritičkih članaka, ili opći prikaz, ili, pak, opća djela zapadne misli, zato što

sve spomenuto pruža samo površan uvid, koji se, uglavnom, svodi na stav onih koji su ih napisali. Onaj koji želi da savremenu misao Zapada temeljito prouči dužan je da studiozno izučava zapadne teorije i glavnu problematiku zapadne misli, uvažavajući društvene prilike u kojima su te teorije nastale, te metodološke smjernice putem kojih su nastale, kako bi kritika bila duboka i sveobuhvatna. Kao primjer uzet ćemo poznatu teoriju o evoluciji, koju su mnogi islamski mislioci kritikovali. Poznato je da teorija o evoluciji tvrdi da sve neprestano evoluirala ka boljem. Jedan od praktičnih primjera evolucije jeste evolucija živih bića, koja su nastala od jednoćelijskog organizma i evoluirala do čovjeka. Potaknuti činjenicom da je ova teorija u potpunoj kontradiktornosti sa islamskim vjerovanjem o stvaranju čovjeka, oni je opovrgavaju samo u tom segmentu previđajući činjenicu da ta teorija sadrži još mnogo segmenata koji su daleko opasniji od spomenutog. Teorija o evoluciji tvrdi da je evolucija ka boljem zakonitost koja se odnosi na sve, pa čak i na vjeru i moral, na budući svijet, tako da evolucionisti pobijaju postojanje džehennema kao krajnje instance, jer je to suprotno sa zakonom o konstantnoj evoluciji ka novom i boljem. Po njima, onaj ko vjeruje u budući svijet može vjerovati samo u Džennet, koji predstavlja vrhunac ljudske evolucije.

Također, moramo razumjeti ambijent u kojem su nastale ideje zapadne misli. To je ambijent slobode i potpune samostalnosti u mišljenju, te uvjerenje da je sredstvo za razmjenu kultura diskusija i sukob mišljenja u ambijentu apsolutne slobode, a nikako pod torturom ili diktaturom jednog mišljenja, koje se nameće kao jedino ispravno, koje je došlo "odozgo". "Potpuno je jasno da su izazovi zapadne misli nastali kao rezultat apsolutne slobode mišljenja i nemoguće je odgovoriti na njih bez uvažavanja te činjenice." (Weḥīdud-dīn Hān, 1987: 18)

Kura'naska metoda kritike

Ovdje ne mislim na to da se samo citiraju kur'ansko-sunnetski citati koji su od Boga objavljeni kao argumenti za tretiranu problematiku, nego želim da istaknem metod koji je Kur'an slijedio tretirajući akademske probleme vremena u kojem je objavljivan.

Kur'an se koristio sa nekoliko metoda, od kojih su najznačajnije:

- Obraćanje urođenoj ljudskoj naravi: Kur'an ne ulazi u teške

filozofske rasprave, nego akcenat daje na jasne misaone premise koje čovjek vrlo lahko spozna je po svojoj urođenoj naravi i pokazateljima koji ga svakodnevno okružuju.

- Realnost: Kur'an, kada tretira bilo koji problem veže ga za ljudsku stvarnost, oslanja se na najnovija dostignuća ljudskog razuma u toj oblasti i ne ograničava se samo na teoretsku kritiku, nego otkriva štetne posljedice tog problema u ljudskoj stvarnosti.
- Otvorenost: Misli se na otvorenost u otkrivanju grešaka i poremećaja koji ukazuju na nedostatke ove civilizacije i pogrešne plodove njene koncepcije, bez imalo ustručavanja i ublažavanja koje samo još više u zabludu odvodi njene sudionike. Allah, dž.š., govoreći o mušricima, kaže: "A kada im se rekne: 'Slijedite Allahovu Objavu!' – oni odgovaraju: 'Nećemo, slijedit ćemo ono na čemu smo zatekli pretke svoje.' – Zar i onda kada im preci nisu ništa shvaćali i kada nisu na pravom putu bili?!" (Kur'an, *Lukman*: 31) O jevrejima koji su se nalazili u medinskom društvu za vrijeme objave, kaže: "Oni kojima je naređeno da prema Tevratu postupaju, pa ne postupaju, slični su magarcu koji knjige nosi. O kako su loši oni koji poriču Allahove ajete! – A Allah neće ukazati na pravi put narodu koji neće da vjeruje." (Kur'an, *El-Džumu'a*: 5)

– Uvažiti ono što je u skladu sa islamom, a ne poentirati samo ono što mu je oprečno.

Kao pojašnjenje ove metode navest ćemo jedan kur'anski primjer koji tretira pitanje koje je danas aktuelnije nego ikada prije, a to je pitanje empirijske znanosti. Allah, dž.š., kaže: "Obećanje je Allahovo, a Allah će obećanje Svoje ispuniti, ali većina ljudi ne zna; oni znaju samo spoljašnju stranu života na ovom svijetu, a prema onom svijetu su ravnodušni." (Kur'an, *Er-Rum*: 6-7)

Kur'an priznaje da to što ljudi znaju jeste znanje, ali im otkriva činjenicu da je to samo djelimično, spoljašnje i ograničeno znanje. A što se tiče znanja u njegovom istinskom i sveobuhvatnom značenju oni ga nemaju, a to je znanje o vjeri, akaidu i Šerijatu.

Da li se onaj koji je daleko otišao u istraživanju svemira i fizičkih zakona, te spoznao kretanje nebeskih tjela, ili funkcionisanje krvotoka, elemente od kojih se sastoji zemlja, bilje i slično, a ne poznaje razlog stvaranja svemira i svega što je u njemu,

niti poznaje svijet koji postoji izvan njega, čak ne poznaje ni samoga sebe, razlog svog stvaranja i kuda ide poslije smrti, niti poznaje ispravan odnos prema životu i drugima, može smatrati znalцем?

Ovo je samo jedan primjer, a mnoge teme savremenog doba mogu se tretirati na isti način, kao što je pitanje slobode, pravde i slično.

Parcijalnost i sveobuhvatnost

Kritika ima dvije strane:

Parcijalnost, tj. kritika pojedinih ideja zapadne civilizacije, ili otkrivanje pozitivnog i negativnog u svakoj od njih, što predstavlja prvi korak.

Sveobuhvatnost, koja se ogleda u globalnom pogledu na tu civilizaciju na temelju parcijalne kritike i otkriva da ta civilizacija vodi čovječanstvo u pogrešnom smjeru, te da se radi o rušilačkoj civilizaciji, i pored svih njenih pozitivnih aspekata koje obuhvata, i koja će čovječanstvo odvesti u propast.

Ovakav pristup zapadnoj civilizaciji nemaju samo muslimani. Naprotiv, s njima se slažu mnogi zapadni mislioci koji su i sami sinovi te civilizacije. Među njima je Karlil autor djela *Čovjek ta nepoznanica*, Rene Debo, autor djela *Humanost čovjeka* i mnogi drugi. Među posljednjima koji su pisali na tu temu jesu Robert M. Grosi i Džordž Stansije, koji su u svojoj poznatoj knjizi *Nauka u novom ruhu*, izdatoj prije 10 godina, dolaze do zaključka da je "zalazak (kraj) svijeta u savremenoj filozofiji apsolutan i definitivan". (Robert Grosi i Džordž Stansije, 1409. god. po H.: 107)

Međutim, problem kod zapadnih mislilaca je u tome šta poslije?

Mnogi od njih ostaju zbunjeni ili se vežu za maštu po kojoj će ljudska znanost uspjeti da spozna tajnu postojanja i suštinu čovjekovog bića, te će na osnovu te spoznaje izgraditi kulturu i civilizaciju koja će biti humanija i sigurnija, kao što tvrdi Alexis Karlil.

Autori knjige *Nauka u njenom novom ruhu*, pokušali su da iskoriste najnovija naučna istraživanja vezana za svemir i čovjeka, koja tvrde da postoji izlaz iz ovog ćorsokaka u kome se našla savremena civilizacija. Oni kažu: "U savremenoj filozofiji vidan je preokret ka novoj teoriji koja počiva na povratku civilizacije u

vjerovanje u Jednog Jedinog Boga, te ponovni naglasak duhovnog aspekta u čovjekovom biću, otklanjajući tako uzroke nesreće i besmisla svrsishodnošću, ljepotom, duhovnošću i dostojanstvom čovjeka.” (Robert Grosi i Džordž Stansije, 1409god. po H.: 147)

Iako ova nova teorija, prema kojoj se okreće savremeni svijet, kako spomenuti autori tvrde, predstavlja divan korak naprijed u odnosu na ogoljelu i bezdušnu materijalističku teoriju, ipak, ona ostaje bez jasnih temelja i predstavlja samo bijeg od ubitačnog toka materijalizma. Ovdje se završava kritika vlastite kulture i civilizacije od strane zapadnjaka.⁴ Ljudi ostaju privrženi svom načinu života i razmišljanja, pa čak i kada se uvjere da je on pogrešan, sve dok ne pronađu alternativu koja će ih izbaviti iz takvog stanja. Zato što pojedinac, kako kaže Jurij Glazov, iako je ubijeđen u neispravnost onoga na čemu jeste, “osjeća neuobičajen strah od toga da se ne nađe u velikoj praznini bez ikakve ideologije ili teorije, jer on nema ništa što bi zamijenilo njegovo postojeće stanje, nema nikave prihvatljive i dokazane teorije, niti nekog globalnog svjetskog viđenja koje posjeduje takve karakteristike”. (Robert Grosi i Džordž Stansije, 1409. h.g.: 144)

Jedini put spasenja je islamski pogled na postojanje, svemir, čovjeka i život, koji je alternativa pogrešnim predstavama zapadne civilizacije, uz uvažavanje svih njenih korisnih dostignuća na materijalnom ili humanom planu. Ovdje, ustvari, počinje proces punjenja.

B) Punjenje

Uspostava sistema života ljudi na božanskom programu koji se temelji na vjerovanju.

Ovaj proces podrazumijeva dva koraka:

Prvi korak: Povezivanje ljudi sa islamom, jer njihova odlučnost da napuste zabludu ne podrazumijeva njihovu opredijeljenost za islam. Mnogobrojni su oni koji ljudima nude razne filozofije i pravce koji imaju za cilj da ih zadrže u okvirima nevjerstva.

Pozivanje ljudi u islam kao istinu koja im nedostaje, na prirodno logičan način.

⁴ To je maksimum do kog može doprijeti ljudski razum. Čovjek po svojoj urođenoj naravi i konkretnoj praksi prepoznaje neuspjeh nevjerstva i zablude. Međutim, on nije u stanju ponuditi Pravi put. Na istom stepenu bili su hanifije (pravovjerni) pred dolazak Poslanika, s.a.v.s.

Vjerniku u Allaha ne priliči da smatra da je Allah, dž.š., ostavio čovječanstvo da luta u tminama zablude, bez ikakve svrhe. Vjerovanje u Allaha i Njegovu mudrost podrazumijeva čvrsto ubjeđenje da je Allah, dž.š., poslao poslanike koji su ljude upućivali na Pravi put: "Jevreji ne poznaju Allaha kako treba – kad govore: 'Nijednom čovjeku Allah nije ništa objavio!' (Kur'an, *El-En'am*: 91)

Priznavanje Objave, svakako će čovjeka dovesti do posljednje Objave Muhammedu, s.a.v.s., koja je derogirala sve prethodne, a ona ostala sačuvana do Sudnjega dana.

Ovo je samo jedan primjer kako bi trebalo učiniti prvi korak u povratku ka islamu, a putevi su mnogobrojni.

Drugi korak: Pojašnjenje islamskog vjerovanja u njegovoj sveobuhvatnosti utemeljenog na vjerodostojnim citatima, u svjetlu razumijevanja prve generacije muslimana. Uloga misionara je samo u njegovom pojašnjenju i praktičnoj primjeni. Mi smo svjedoci da se većina povratnika u islam na Zapadu preobrazila na osnovu Kur'ana.

Istraživač islamskog vjerovanja metodologijom pojašnjenja i približavanja slijedi Kur'an i sunnet, pojednostavljujući njihov prikaz kosmosa i postojanja i njegov uticaj na život pojedinca i zajednice. On se u svemu tome rukovodi jasnim citatima Kur'ana i sunneta i ne izlazi iz njihovih okvira, kako bi bio siguran da neće napraviti metodološku ili praktičnu grešku koja se lahko desi onome koji svome razumu dopusti da se umiješa i pređe granice dopuštenog. Najveća greška na ovom polju je da se bavi pitanjima akaida a njegova misao je okupirana reakcijama na određene stavove koji su oprečni islamskom vjerovanju a sastavni su dio savremene misli. U tom slučaju će biti u situaciji da odabere jedan od dva ekstremna stava:

- Prilagođavanje akaidskih pitanja tokovima moderne misli, kao što je bio slučaj sa *ilmul-kelamom* i savremenim racionalistima.

- Obaranje tih teza i zauzimanje suprotnog stava kao islamskog u vezi s tim pitanjima, kao što je učinio *El-Eš'ari* u vezi s pitanjem uzročnosti, ljepote i ružnoće i utjecaju čovjeka na svoja djela nasuprot mišljenju filozofa i mu'tezila.

Ne bih želio da se razumije da su (zdrav) razum i (ispravna) znanost oprečni kur'anskom konceptu. Naprotiv, razum je Allahov dar čovjeku, koji mu pomaže u razumijevanju istinske vjere. Međutim, razum i znanje, kao produkt razuma, relativni su i

razlikuju se od čovjeka do čovjeka s obzirom na razliku u načinu sticanja znanja, ambijent i razne druge psihološke i društvene faktore koji su utjecali na vrstu i način spoznaje. Kako se, onda, može razum uzeti kao oslonac, ili koji razum da uzmemo kao mjerodavan? (Mehdī Faḍlullāh, 1401. god. po H.: 201)

Zato razum mora biti usmjeren šerijatskim citatima iz kojih će izvlačiti istine ispravnog vjerovanja i tako će se ostvariti ispravnost vjerovanja i dosljednost razuma.

5. Pitanja i obilježja

Pitanja: Već sam rekao da postoje određena pitanja koja su predmet kritike savremene misli, kako od strane islamskih tako i neislamskih mislilaca, iz razloga što je metod rušenja i sumnjičenja otvoren za sve, muslimane i nemuslimane, čak se musliman može koristiti dostignućima drugih iz ovog područja. Međutim, istraživač musliman mora biti drugačiji od ostalih, pa čak i na ovom tako otvorenom polju, kao što je nepovođenje za tezama za koje nema valjanog dokaza, provjeravanje podataka prije nego što ih uzme u obzir, nemiješanje istine sa neistinom, prihvatanje istine pa makar ona bila i suprotna njegovim željama i slično, što spada u osnove islamskog metoda.

A – Sveobuhvatno formulisanje islamskog vjerovanja koje ima za cilj da čovjeka upozna sa postojanjem kroz prizmu Kur'ana koja se temelji na dva osnovna stuba: kosmosu i čovjeku. “Mi ćemo im pružati dokaze Naše u prostranstvima svemirskim, a i u njima samim, dok im ne bude sasvim jasno da je Kur'an istina. A zar nije dovoljno to što je Gospodar tvoj o svemu obaviješten?” (Kur'an, *Fussilet*: 53) Od svemira sa svim njegovim specifičnostima do Tvorca svemira i čovjeka, Njegovih imena i osobina i temelja imana, porijekla čovjeka, suštine njegovog bića, svrhe postojanja, različitih relacija prema drugima, srčanih značenja i njihovog uticaja na praksu čovjeka, kroz ibadete i moral kao potvrdu njegovog vjerovanja - iz svega toga formira se imanska građevina, sa sveobuhvatnim značenjem vjerovanja koje obuhvata ubjeđenje, govor i djela, koja je kompletna i kompaktna, te njen vlasnik osjeća potpunu idejnu, psihičku i ideološku neovisnost.

B – Temeljna akaiidska pitanja savremene civilizacije tretirati s mjerom koja im pripada u sklopu islamskog vjerovanja, bez uveličavanja ili minimiziranja.⁵

Pojašnjenje tih pitanja mora biti kroz prizmu citata Objave, a nikako putem njihovog značaja i važnosti u zapadnoj misli, pa da nas to odvede od ispravnog načina razmišljanja.

C – Nakon pojašnjenja islamskog stava o tim pitanjima i ukazivanja na njihovu saglasnost ili kontradiktornost sa islamskim konceptom, ukratko spomenuti svako od tih pitanja u svjetlu savremene misli. Sve to uraditi bez povodenja za emocijama, jer izljev emocija prema nečemu odražava čovjekovu slabost i njegovu nemogućnost da se tome suprotstavi, a to ne smije biti slučaj sa muslimanom koji ozbiljno proučava svoje vjerovanje.

U svemu tome trebamo se pridržavati kur'anskog metoda izlaganja oslanjajući se na jake i konkretne argumente, u svjetlu razumijevanja prve generacije sa cjelovitim i sistematskim obrazloženjem.

Nema sumnje da se sposobnosti istraživača na ovom osjetljivom području veoma razlikuju, ali ćemo jedinstvenom metodologijom sigurno brže stići do najboljih rješenja, uz Allahovu, dž.š., pomoć.

Primjer takvog nastojanja u savremenom dobu jeste dr. Sulejman al-Eškar u svome serijalu *Akaid u svjetlu Kur'ana i sunneta*, Sejjid Kutb u svom djelu *Glavne potke i karakteristike islamskog koncepta* i Muhammed el-Mubarak u *Nizamul-islamu* i svojim drugim djelima.

Zaključak – Obilježja

Ovdje nas zanimaju strateška obilježja, kao što su: materijalizam, ideologija, empirizam i pozivanje na historiju ljudskog roda.

Najvažnije što ukratko možemo reći o njima jeste da se ove teorije moraju naučno i kritički obraditi sa stanovišta islama i precizno pojasniti ono što je neispravno i odvojiti ga od onoga što je prihvatljivo, tako da te teorije poprime islamski obris i budu upotrebljive u akaiidskoj i svim drugim oblastima, bilo da se radi o kritici ili promociji.

⁵ Suprotno racionalističkim metodama koji ta pitanja preuveličavaju do te mjere da ih smatraju temeljnim pitanjima vjerovanja oko kojih se sve ostalo vrti, ili ih minimiziraju bojeći se sukoba sa suprotnim mišljenjem.

U svakoj od spomenutih teorija naći ćemo nešto što ima islamsko uporište i čak se koristi u obrazlaganju islamskog vjerovanja. Ako samo malo bolje promotrimo, naprimjer, empirijski pravac, koji se danas smatra zapadnim, vidjećemo da se za njega uporište nalazi u Kur'anu i sunnetu, koji su usmjerili ljudski razum da proučava svemir i da njegove blagodati koristi. Kur'an upućuje razum na činjenicu da se kosmos kreće po strogo preciziranim zakonima koji se ne mijenjaju, da je Allah, dž.š., čovjeku u kosmosu podario sve što mu je potrebno za njegov opstanak i razvoj civilizacije i društva. Dao mu je sve što mu je potrebno da bi bio zdrav i da bi se izliječio ako se, i pored toga, razboli. Na njemu je samo da traži i naći će, kao što je rekao Poslanik, s.a.v.s., "Allah je dao i bolest i lijek. On je svakoj bolesti dao lijek. Zato se liječite, ali se nemojte liječiti haramom." (Tirmidhi, 1389. god. po H.: 512)⁶ Muslimani su upotrijebili empirijski pravac u izučavanju svemira i prirodnih pojava kako bi otkrili zakonitosti po kojima se odvijaju i u izučavanju stanja društva da bi otkrili razloge slabosti. Zatim su zapadnjaci preuzeli ovaj pravac i istražili ga kroz prizmu svog sekularističkog pogleda na svijet, pa su ga ogolili od svih imanskih sastojaka, kako bi im poslužio kao sredstvo u isključivo materijalnom napretku.

Uloga ovovremenih muslimana, kada je u pitanju ovaj pravac, jeste da ga vratimo islamskom konceptu sa svim imanskim i šerijatskim segmentima prije nego što ga upotrijebimo, uz prihvatanje svih pozitivnih poboljšanja do kojih je ovaj pravac stigao kroz zapadnu civilizaciju putem mnogobrojnih eksperimenata. Tako treba uraditi i sa svim ostalim teorijama i pravcima savremenog doba.

Literatura:

- Al-Jezeri, M. (1389. h.) *Jāmi'u al-usūl fī e ḥādīthi ar-resūl*.
 Al-Albāni, N. (bez godine izdanja) *Silsiletu al-Eḥādīthi aṣ-ṣaḥī ḥa*,
 Al-Mektebu al-islāmiyy.
 An-Nedewi, A. (1938. h.) *Bejne ad-dīn vel-medeniyye*.
 As-Seyyid, R. (1988) *As-Saḥwetu al-Islamiyye fil-weṭāni al-'arabiyy*.
 As-Suyūti, J. (bez godine izdanja) *ṣawnul-mantīk wel-keḷām*,
 Bejrut: Dāru al-kutubi al-'arabiyye.

⁶ Vidjeti: *Jāmi'u al-usūl fī eḥādīthi ar-resūl*, Mejdū ad-Dīn b. al-Athīr al-Jezeri, 1389. god. po H., 7/512.

- Ash-Shunyāṭi, M. (1970) *Osnove logike i naučne metodologije*, Dāru an-nehda al-'arabiyye.
- Al-Muntedā al-islāmiyy, (1410. h.) *At-Tejdīdu fī al-islām*, Al-Mektebetu as-selefiyye.
- Faḍlullāh, M. (1401. h.) *Arā' nakdiyye fī mushkilāti ad-dīn wel-felsefe wel-mantik*, Dāru al-endelus.
- Robert, A i Džordž, S. (1409. h.) *Nauka u svom novom ruhu*, 'Ālemu al-m'arife.
- Weḥidu ad-dīn, H. (1987) *Al-Islāmu fī al-'aṣr al-ḥadīth*, *Al-Mukhtār al-islāmi*.

METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR A RIGHT ATTITUDE TOWARDS WESTERN THOUGHT

Zuhdija Adilović, Ph.D.

Abstract

Domination of Western Civilization globally presents a great problem for small nations and cultural communities. That problem is especially noticeable in the light of globalization when many peoples and nations almost completely lose their identity.

The formula of success many people are aware of today is to remain devoted to one's own tradition and culture, and to acquire positive streams of contemporary times. However, the answer to the question how to achieve that in a quality manner, so that it is not detrimental to either of the components, is not yet completely defined. One of important segments of academic work is scientific-research work that has its own methodology. Unfortunately, as in other segments of life, western concept is the one that dominates. It is a rarity today to find Muslim researchers that manage to adopt positive aspects of the methodology and to liberate themselves from its colouration by Western view that is contrary to Islamic view.

The aim of this paper is to specify broad methodological guidelines that will help Muslim researchers in the field of their faith, so that they remain on the right path, and accept scientific methodology of research at the same time.

When Islam is concerned, it is based on the fact that everything in terms of faith defined by the Qur'an and the authentic hadith is the bare truth that cannot be doubted in any case and that cannot be outdated ; regardless if it is related to ghaib (metaphysics), as the matter of the Divinity, hereafter and the origin of man, or to general postulates as the perfection of Islam and its foundation on oneness of the Creator (tawheed), or to disrupting one's belief (iman) by following some other faiths apart from Islam, etc.

And when Western thought is concerned, its philosophical and religious conceptions, moral values, cognitive and social

systems, it is a result of human effort⁷ and by that it is subject to correctness and mistake. Nevertheless, the fact that it was developed without any connection to the true faith, due to various social and civilization movements of unbelieving peoples, does not mean that it is completely inaccurate and that it has to be dismissed automatically.

Keywords: contemporary thought, tradition, culture, Islamic concept

⁷ Someone might say that Contemporary thought encompasses both, religious conceptions and moral principles based on Judaism and Christianity, so how can it be said that it is all a result of human effort only? The truth is that those conceptions and moral principles are distorted and altered so much that it is impossible to differ between the original revelation from what was added. That is why the previous relates to them as well, even though it does not negate the fact that there are some reminiscents of the revealed truth.

أ. د. زهدي عادلوفيتش

كلية التربية الإسلامية في جامعة زانيتسا

التوجيهات المنهجية لموقف سليم تجاه الفكر الغربي

الخلاصة:

سيطرة الحضارة الغربية على الخريطة العالمية تمثل مشكلة كبيرة لشعوب صغيرة ولجماعات ثقافية. وتبرز تلك المشكلة في ضوء العولمة خصوصا، ولا سيما حينما تخسر شعوب وجنسيات كثيرة هويتها تكاد بالكامل. التمسك بالتراث والثقافة وتبني الاتجاهات الإيجابية من العصر الحديث هو نموذج النجاح الذي يدركه الكثيرون اليوم. أما الإجابة على السؤال عن كيفية الوصول إلى ذلك التوافق بطريقة مميزة، على ألا تكون ضد أي عنصر مذكور سابقا، فلم يُحدد بعد. إن البحث العلمي بمنهجيته المقررة يمثل أحد أهم عناصر العمل الأكاديمي. وللأسف، كما في باقي مجالات الحياة، يسيطر النموذج الغربي الذي يفرض نفسه في هذا الصدد. ولا يزال المسلمون الذين نجحوا في تطبيق تلك الأسس الإيجابية في منهجية البحث العلمي قليلين، وخاصة الذين استطاعوا أن يتحرروا في أبحاثهم من النظرة الغربية تجاه العالم. علما بأن ذلك التصور يناقض التصور الإسلامي. يهدف هذا البحث إلى أن يشير إلى التوجيهات المنهجية الأساسية التي سوف تساعد الباحث المسلم على التمسك بالاعتقاد الحق، وفي الوقت نفسه، تطبيق منهجية البحث العلمي.

أما الإسلام فهو يبدأ من حقيقة أن كل ما جاء في القرآن والأحاديث النبوية الصحيحة في العقيدة، سواء إن دلّ على الغيب في مسألة الإلهية، وعالم الغيب،

وخلق الإنسان, أو كانت له علاقة بالأساسيات العامة مثل: كمال الدين الذي يؤسس على توحيد الخالق, أو نقض الإيمان باتباع المعتقدات الأخرى دون الإسلام, إلى آخره. إن الإسلام هو الحق الخالص الذي لا يدخله الشك ولا يمكن تجاوزه بأي شكل.

أما الفكر الغربي ومظاهره الفلسفية والدينية وقيمه الأخلاقية ونظمه النظرية والاجتماعية فهو نتيجة الجهود الإنساني, ومن أجل هذا, فهو معرض للخطأ أو الصواب. و تدل الحقيقة على أن وجود الفكر الغربي لا يتعلق بالدين الصحيح لأجل تأثير تطورات الشعوب الكافرة والتطورات الاجتماعية والحضارية فيه, إلا أنه لا يعني أن الفكر الغربي غير صحيح على الإطلاق, ولا يعني أنه لا بد أن يكون مستبعدا.

الكلمات الأساسية: الفكر المعاصر, التراث, الثقافة, التصور الإسلامي.